

בענין עולי אתיופיה*

(חילופי מכתבים)

לכבוד

הרה"ג כמוהר"ר שאול ישראלי שליט"א
חבר בית הדין הרבני הגדול לערעורים
ירושלם.

אחדשה"ט כראוי למעכת"ר, הנני לאשר בזה קבלת הערותיו על חוות דעתי אודות עולי אתיופיה ומתכבד להשיב, חוות דעתי אשר שלחתי למעכת"ר דנה בשתי נקודות, (א) אם האתיופים יהודים טהורים הם או נתערבו בהם גויים, (ב) אם מותרים לבוא בקהל ה' מצד חשש יוחסין.

גישתי הפשוטה היא שכל אחת משתי נקודות אלו ראוי לדון בה בנפרד לבררה וללכנה, ואין לעשות משתיהן ס"ס כדי להתירם, ואשיב תחלה על הערותיו מצד גיורתם שבזה דנתי בתחלה וכל זה נסבה בעיקר המחלוקת מ"ש מת"ר שאין הרדב"ז זקוק להמלצתי, אמת ונכון הדבר, ולא זו בלבד, אלא שחוששני שבזה פגעתי בכבודו זצ"ל, כי גדול מרבן שמו, והייתי צריך לבקש ממנו מחילה, אלא משום שראיתי כמה מרבני דורנו שההינו לכתוב על ענק הרוח — שמלבד גדולתו בתלמוד ובהלכה היה חוקר פילוסופי ומקובל גדול — ש"הוטעה ע"י ספורים שמחמת ריחוק המקום קצר ממנו לחקור אמתותם, ועפ"י ספורי בדים שהאמין בהם פסק הלכה לכל ישראל שהם משבט דן בלי ספק, קנא קנאתי לכבוד חורתו להזכיר מקצת מגדולתו בתורה, להגדיל את הפליאה עליהם: איך עלה במחשבתם שגאון ישראל כזה לא הרגיש, ולא חשש, ולא היה לו ניד של ספק, שמא ואולי אין דברי המספרים אמת, ואולי גויים הם החבשים. ואולם אין כל צל של ספק שמלפני שכתב שהם משבט דן בלי ספק, ונתברר שהם מזרע ישראל, חקר ודרש וברר שאין כל ספק בדבר שהם משבט דן, שאם לא כן לא היה מתירם מנקודת גויות בקהל ישראל, ולפיכך הדגיש וכתב בלי ספק, להוציא מלבות המסתפקים בדורות שיבואו, ובמה שהיה לו חשש כתב: אני חושש שמא קידושיהם קידושין.

הערתו (סעיף ה) על מה שכתבתי: שאין בהם ספק גוי כיון שנוהרים לטבול אפילו מגע עם גוי, ואיך יתחננו עם גויה וכו', וכתב כת"ר: שהספק הוא שמא גיירו מן

* הרהמ"ח שליט"א הפיץ בין חברי מועצת הרה"ר לישראל את חוות דעתי להתיר האתיופים שעלו לארץ מבלי טבילה. הח"מ הגיב במכתב אליו, בו נחבר שהנחותיו אינן מספיקות לביסוס דעתי. המכתב שלפנינו בא כתגובה על האמור. ובהערות הבאות בסוף המאמר, הח"מ חזר על הוכחותיו, שלפיהן אין יסוד להירם, אלא א"כ נצרך הספק הנוסף על תערובת של אינם יהודים, שמצריך טבילה. ש.י.

השבויים ששבו, ורצו השבויים להכנס לקהלם או שהיתה בין השבויים יפת תאר, והגירות שלהם נעשתה שלא כדין והרי ביניהם תערובת גויים.
על זה אשיב: מה יש לחשוש בגירות שלא כדין, שהרי בשני דברים האשה מתגיירת: בטבילה ובקבלת מצוות, וידוע ומפורסם שכולן טובלות לנידתן, (להלן אכתוב עוד בזה בהרחבה), ואף את"ל שאינם מדקדקים בעניני חציצה, מדאורייתא היא טבילה, וקבלת עול מצוות ודאי שמקבלים את מצוותיהם כפי המסורת שבידיהם, ומי התיר לנו לחשוך בקהלה מישראל שמעורבת בגויים על סמך חששות רחוקות שאין להן כל בסיס.

הערותו (אות ח) על מה שכתבתי מטעם מי לא טבלה לנידתה, וכתבתי שלדעת הרי"ף והרמב"ם כל הטובלים לקרים ונידתם בניהם מותרים בישראלית דדיעבד הם. וכתב כת"ר: וזו טעות דהא דכתב (הרי"ף) דאי פסלינן לבריה היינו לגבי הבת לענין לפוסלה לכהונה, דלענין זה חשוב דיעבד כמ"ש הש"ך שם (סעי"ק יא, יב) והיינו כשבא על ישראלית, כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' רסח) או כדמפרש הט"ז (שם סעי"ק י): לענין שלא להזכירו בשם גוי כי מיוחסין שבישראל לא יתחתנו עמו אע"ג דכשר, כי ההיא דפרק החולץ (יבמות מה ע"א): דהכשירו רב ורצה שיתן לו בתו ועשאו גל של עצמות, וע"ז אמר הרי"ף דאין כאן פסול גיות כלל, עכ"ל.

על זה אשיב: (א) הט"ז. והפרישה בפירושו השני, מפרשים את הרי"ף דכונתו על בן זכר ולא על בת לכהן, ואין זו טעות כלל וכלל, (ב) אני כתבתי באותו עמוד (3) בד"ה ואמנם, כביאור הש"ך, וז"ל: ואם תאמר אם נשא ישראלית בנו כשר אף לכתחלה, ונראה שהרי"ף לענין בתו לכהן קאמר, דאע"ג שהרי"ף מסתפק אם הולד פגום לכהונה, אבל זה שטבל לקריו שהוא בחזקת גר צדק בתו מותרת לכהן ע"כ, ודקדקתי לכתוב ונראה, כי פירוש זה אינו מוסכם בדעת הרי"ף, כי הש"ך ביאר את הש"ע, והש"ע פסק (בסי' ד סעיף יט, ובסי' ז סעיף יז): גוי הבא על ב"י הבת פגומה לכהונה, ואפשר שסובר שכן היא דעת הרי"ף, גם הבי"ח והפרישה כתבו פירוש זה כאחד הפירושים בדעת הרי"ף, (אם כי קשה למה כשרות הבת לכהן חשיבא דיעבד, והלא יכולה להתחתן עם ישראל, וכמ"ש הר"ן ובכתובות כ במעשה דארוס וארוסה עי"ש).

(ג) אבל הר"ן סובר שהבת מותרת לכהן, דאמ"ש הרי"ף (שם לעיל מיניה): ואנן מספקא לן אי הוי (הולד מעבד וגוי הבא על ב"י) פגום או לא וכו', כתב הר"ן: דעת הרי"ף שהולד אינו פסול לכהונה, ולפירושו קשה הא דאמר הרי"ף הכא: הא דרב אסי ודריב"ל דיעבד הוא דלא פסלינן לבריה, שאף אם טבילתו לקריו לא חשיבא גרות, בתו כשרה לכהונה, וכ"כ הח"מ (סי' ב סעי"ק ב) דלהרמב"ם גוי הבא על ב"י הולד כשר לכהונה, ואפשר שמשום כך כתב הש"ך שם: א"נ לענין פדיון, כלומר להר"ן בדעת הרי"ף, וכן למי שסובר בדעת הרמב"ם שהבת כשרה לכהונה.

ואף שהוכחתי בספרי בני עמי (דף סג) דלהרמב"ם ורש"י הולד פגום לכהונה, אעפ"כ לשון הרי"ף משמע. לבריה: זכר, ולא דוקא לברתיה, וכ"כ הטור (סי' רחם): ולהרי"ף אפילו דיעבד וכו', אבל אם נשא ישראלית והוליד ממנה בן לא פסלינן ליה, וכן כתב הש"ע והוליד ממנה בן לא פסלינן ליה, משמע דאיירי בבן זכר ולא בבת לכהן, כי קשה לומר כולם כתבו בלשון לאו דוקא.

וצריכים אנו לדעת איך הר"ן מבאר את דברי הרי"ף, ביאורו השני של הש"ך: א"נ

לענין פדיון שהפרישה כתבו בהרחבה זו"ל: א"נ לענין פדיון דנחשב גר ישראל, שאם נשא כהנת, בנו אינו חייב בפדיון, לאפוקי אם נחשבנו כגוי נתחללה אמו בכיאת הגוי וחייב הבן לפדות את עצמו, הוא דחוק, כי לשון הרי"ף דלא פסלינן לבריה, אין משמעותו פטור פדיון אלא פסול בנישואין, גם מה שביאר הפרישה: א"נ דוקא גוי גמור הבא על ב"י הולד כשר דרחמנא אפקריה לזרעיה והולד נחשב כאילו בא כולו מצד יהודית, אבל זה שנתגייר קצת הו"א דגרע מאילו הוא גוי, קמ"ל דלא אמרינן הכי, אלא כגר גמור חשיב לענין זרעו, גם הוא דחוק, דממ"נ אם גרותו בינו לבין עצמו וטבילה לשם קריו חשיבא גרות, ישראל גמור הוא, ואי לא חשיבא, דמשפט כתיב ביה כסברת רבי יהודה, וטבילה לשם גרות לא חשיבא, גוי גמור הוא ואפקריה רחמנא לזרעיה לגבי אשתו ישראלית.

ונראה לפרש ע"פ הגמרא (יבמות מז ע"א) מעשה באחד שבא לפני רבי יהודה ואמר לו נתגיירתי ביני לבין עצמי וכו', א"ל נאמר אתה לפסול עצמך ואין אתה נאמן לפסול את בניך, לדבריך גוי אתה ואין עדות לגוי, והקשו המפרשים כיון שקי"ל גוי ועבד הבא על ב"י הולד כשר, אפילו יהיה כדבריו הולד כשר, ותירץ הראב"ד (הוב"ד ברמב"ן ובמאירי ובה"ה) שהוא ואשתו אמרו כך שנתגיירו בינם לבין עצמם, והיו מוחזקים אצלנו כגרים גמורים ע"כ, ומה שדברי האשה לא הוכרו במעשה, אפשר משום שאין אשה נאמנת להעיד על בנה, אבל האיש שנאמן להעיד על בנו שנאמר יכיר, הוצרך לומר כאן שאינו נאמן, כי לדבריו גוי הוא, ובוה מתיישבת קושית הרמב"ן על הראב"ד: שבגמרא כתוב נתגיירתי, ולא הוזכר גיור האשה.

הרי"ף הביא המעשה שבא לפני רבי יהודה ואמר לו נאמן אתה לפסול עצמך ואין אתם נאמן לפסול בניך, מ"ט דלדבריו גוי הוא ואין עדות לגוי, וכן הלכתא, עכ"ל, ולכאורה קשה, דמשמע שאם היה נאמן בעדותו היה פוסל את בנו, ולעיל פסק הא דרב אסי ודריב"ל דיעבד הוא דלא פסלינן לבריה הואיל וטבל לקריו אפילו בינו לבין עצמו, והא דרבי יוחנן דבעי שלשה לכתחלה וכו', ונראה לבאר: שהאיש היה מוחזק כגר ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי, וכיון שאין גרותו גרות לקחתי גויה. ובני גויים, או שאמר שגם היא נתגיירה בינה לבין עצמה כביאור הראב"ד, א"ל: לדבריך שנתגיירת בינך לבין עצמך גוי אתה, דבעינן שלשה דמשפט כתיב ביה, ואין עדות לגוי, ומהאי טעמא גופיה פסק: דיעבד הוא דלא פסלינן לבריה, שאם טבל לקריו בינו לבין עצמו אין טבילה מועילה לו לגרות, אבל לבנו מועילה לענין שאם בא אחרי שנים ואמר שבנו מגויה או מאשה שנתגיירה בינה לבין עצמה, לא מאמינים לו, דבנו חשיב דיעבד וכשר, שלא האמינה תורה לאב אלא לישראל או לגר שנתגייר כהלכה שנאמן על בנו שילודו לו מכאן ולהבא, אבל גר שנתגייר שלא כדין אינו נאמן על בנו, ובכך מתיישבות אצלי שתי קושיות, א) בדין שהוא מהתורה לא שייך בו לכתחלה ודיעבד, והיכי קאמר לכתחלה בעי שלשה, והבנים חשיבי דיעבד ומותרים, ב) למה חשבינן לבן או לבת דיעבד, ילכו ויטבלו כדין, (וזה אפשר לתרץ בדוחק כגון שהבן אינו רוצה לטבול הניחא ליה להיות גוי),¹

ואולם הטור שכתב בשם הרי"ף: אפילו בדיעבד, אבל אם נשא ישראלית והוליד ממנה בן לא פסלינן ליה, מבאר את הרי"ף כביאור הפרישה או כביאור הט"ז, הנו"ל. ואולם כל זה כתבתי רק לביאור דברי הרי"ף, אבל לעצם הנדון, להרי"ף אף שהגר עצמו אסור לכתחלה בישראלית, בנו מותר לכתחלה בישראלית, שהרי אם בתו כשרה

לכהונה לכתחלה, כ"ש שבנו כשר בישראלית לכתחלה, ואין מקום מעיקרא להשגת כת"ר בזה, (ראה עוד עמוד 6 המשך תשובתי על דברי כת"ר בזה).

ויש סיוע מירושלמי מפורש דטבילה לשם קרי ונידה מועילה אפילו לגר עצמו לישא ישראלית, כדעת רש"י, וז"ל הירושלמי (קידושין פרק האומר): ריב"ל כהדא דתני בר קפרא גר שמל ולא טבל ה"ז כשר, שאין גר שלא טבל לקריו, וקשיא, עלת לו טומאה קלה מטומאה חמורה, אר"י בר בון כיון שזו וזו לשם קדושת ישראל עלת לו, עכ"ל.

ומ"ש כת"ר (בסעיף ה עמוד ג): דגרותם אינה גרות משום דבעינן מומחים, ואנן שליחותייהו קעבדינן וכוה ודאי אין הם בגדר שליחותייהו, וכמ"ש התוס' (ביבמות מו תוד"ה משפט) אין זה מוסכם, ע"י הרשב"א (שם ד"ה דילמא) וז"ל: וא"ת כיון דגר צריך שלשה דכתיב ביה משפט, נבעי מומחין, ואין לומר דאנן שליחותייהו קא עבדינן, כדעבידנא מגטין וקידושין, כדאמרינן בגטין (פח ע"ב) דמעשינן אגטין, דשליחותייהו קעבדינן, דשאני התם דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, אבל הכא איך אפשר למשרי גוי בכ"י, וי"ל דכי גמירי, שלשה גמירי מומחים לא גמירי, ואפשר משום דבגרות כתוב להורותיכם, לומר דבכל הדורות מקבלים גרים אפילו בזמן שאין מומחים, עכ"ל, וכ"כ המאירי, וגם הרדב"ז סובר כמותן שלא בעינן מומחים, גם הרמב"ם לא הזכיר מומחים, וביבמות (שם) אמרו שמע מינה תלת... ש"מ לא בעינן מומחים.²

ומ"ש (בעמוד ג סעיף ו) במעשה שהביא מהריק"ש בחבשית יהודית שהיתה נשואה בארצה וילדה במצרים בן מאיש יהודי ונשא שפחה וטהר זרעו, ותמה כת"ר, שהרי להרדב"ז מחזיקים אותה כישראלית משבט דן, ואי הוה ספק קידושין, איננה אלא ספק א"א, והולד ממנה אינו אלא ס"מ ואיך התירוהו בשפחה, אלא ע"כ דסברי כשם שיש ספק במזרות כן יש בו ספק שמא אינו ישראל, ועל כן מותר בשפחה מטעם ס"ס וכו'.

דברים תמוהים שהרי השפחה אסורה לגוי כי טבלה לשם שפחה וקבלה עליה מצוות קלות וחמורות שחייבת בהן, וכדאמרינן בגמרא (סנהדרין נח ע"ב) עבד מותר באמו ובבתו, יצא מכלל כותי, ולכלל ישראל לא בא, (פירוש: דגר שבא לכלל ישראל אסור באמו ובבתו לכשיתגיירו כדי שלא יאמרו באים מקדושה חמורה לקדושה קלה, (יבמות כב ע"א), אבל עבד לא יאמרו כן כי לא בא לכלל ישראל, וכ"כ רש"י בסנהדרין. וכ"כ הרמב"ם הלכות אישות פי"ד הל"א. יב, ובהל"ו) ועוד דממזר מותר בשפחה ואסור בגויה, משמע דשפחה היא מעמד ביניים בין גויה ליהודיה, ואם כן השפחה אסורה לגוי, גם לישראל, גם לס"מ, ולגבי דידיה אין צד של ספק כדי להתירה, דבין אם הבן גוי או ישראל אסורה לו, ואין כאן ס"ס, שאינה מותרת אלא לממזר ודאי או לעבד, ואיך התירו לו לישא שפחה.³

זאת ועוד אם הרדב"ז חושש בהם לתערובת גויים וסובר שבס"ס מותרים בישראל, קשה: למה לא הורה להטביל את הבן להוציאו מספק גוי ויהיה מותר בישראלית משום ס"ס: ספק גוי ספק ישראל, ואת"ל ישראל, אולי קידושיהו אינם קידושין ואמו אינה א"א ודין הולד ככל האתיופים שכת"ר מתירם בקהל ישראל לאחר שיטבלו משום ס"ס, ומ"ש כת"ר דמחמת מעלה ביוחסין לא רצו להביאו בקהל. מספק, ובחרו יותר להשיאו שפחה דהספק הוא רק מצידו, האם זו היא בחירה טובה, לעשות ישראלית מעבדים, והאם יוחסי עבד משוחרר עדיף מבן ישראלית גמורה, ועוד לשון

מהריק"ש: ונשא שפחה וטהר זרעו משמע שבא לומר שעשו אופן לטהר את זרעו, ע"י שהשיאוהו שפחה ואילו לא היה נושא שפחה לא היה זרעו מיטהר, ולדברי כת"ר עיקר נושאי השפחה הוא רק בחירת דרך לתיקון עצמו, משום מעלה ביוחסין. ועוד לשם מה כתב הרדב"ז שהם משבט דן בלי ספק, דמאי נ"מ, כיון שנתערבו בהם גויים וגרותם אינה גרות, הרי ודאות זו שהם משבט דן לא קובעת מבחינת נישואיהם עם ישראל מאומה לפי ההלכה, ואסורים בלי גרות כשאר גויים, ועוד כשכתב אני חושש משום קידושיהם וכו', למה לא כתב גם חשש גויים שבהם, שהוא אסור מהתורה, והזכיר רק חשש ס"מ שהוא מדרבנן, ועוד למה לא כתב: ואין להם תקנה אלא ע"י גרות משום ס"מ כמ"ש כת"ר.

מכל זה מוכח שהרדב"ז ומהריקש אף שידעו שיש ביניהם שביות, לא חששו לשמא לא גיירום כהלכה אעפ"י שלא ידעו מתושבע"פ, שכיון שגיירום ע"י טבילה וקבלת מצוות כפי שהם עושים די בכך, והויא גרות גמורה בדיעבד, ובניהם דינם כישראלים, ואדרבא מעשה דמהריק"ש מסייע לי שמשום שראו בחבשית שהיא יהודיה גמורה משבט דן ובנה ממזר גמור, לכן הורו להשיאו שפחה כדי לטהר את בניו.

ומה שהקשה כת"ר (באותו) שהרי להרדב"ז מחזיקים אותה משבט דן ואי הוי ספק קדושין הולד ס"מ, ואיך התיירוהו בשפחה, בביאור דברי הרדב"ז להלן תתיישב קושיתו.

ומ"ש כת"ר (עמוד ה"ו אות ט) במה שכתבתי להכשירם מדין כל דפריש, כתב כת"ר: לגבי הס"מ הרי הלוקח מן הקבוע הוא עצמו שהוא ישראל, ולא מתירים מצד כל דפריש רק בנמצא או שהוא ביד נכרי, אבל ישראל שלקח ונולד ספק מאין לקח, אין בזה כל דפריש, דחוינן הספק כנולד בשעת הלקיחה ממקום הקביעות, הרי הוא כאילו עדיין במקום הקביעות ואסור, ומאד יתכן שבמקומם ידוע מי הם בני הגרושות שנולדו מבעל השני, ואעפ"י שאין הם יודעים שזה באסור, כי לדעתם היא מגורשת, אך זה פשוט שמה שהישראל לוקח מהקבוע אין נ"מ אם הוא מודע לזה שטרפיה אסורה או שאינו יודע.

בטרם אשיב להשגתו, רואה אני לנכון להביא דברי הגמרא (זבחים עג): זבחים שנתערבו בחטאות המתות ימותו, ופריך ונבטלו ברובא, בע"ח חשיבי ולא בטלי, ונמשך חד מנייהו ונימא כל דפריש, נמשך, הו"ל קבוע וכל קבוע כמע"מ, אלא נכבישינהו דניידי ונימא כל דפריש, אמר רבא משום גזרה, ע"כ.

ואעפ"י שהגדרת "קבוע" היא כשהאסור ידוע ומוגדר במקומו, וההיתר ידוע במקומו, כמו ט' חנויות טרף ואחד כשר, או להיפך, אבל זבחים שנתערבו לא ניכר האסור מהמתור, והרי בכל התערובות של אסור לא חשיב התערובת קבוע אעפ"י כקרי ליה קבוע משום חשיבות דבע"ח. דלא בטלי, וקבוע זה הוא מדרבנן, (ע"י ס"י קי בט"ז סעיף ג), ולכן אילולא משום גזרה היה מותר לכתחלה לפזרם כדי להתירם מדין כל דפריש, דמבטלין אסור דרבנן לכתחלה, ובנד"ד היהודים החבשים אפילו אם קידושיהם קידושין וגיטס אינו גט אם בני הגרושות אינם יודעים ומוכרים במקומם הו"ל קבוע דרבנן שאסורים מדין חשיבות דבע"ח, וכמ"ש ביבמות (טז ע"ב) גוי שקדש בזה"ו חוששין לקידושי שמה מעשרת השבטים הוא, והא כל דפריש מרובא פריש, בדוכתא דקביעי, ע"כ, שגם במקומם לא ידוע אם הגוי שקדש הוא מעשרת

השבטים אם לא, והאתיופים קילי מהזבחים שהתערבו, כי הזבחים שהתערבו חד בחד אסורים מהתורה, ואילו ס"מ חד בחד מותר מהתורה, ולכן מותר לכתחלה לפזרם שיהיה להם דין פריש, וכ"ש כשאין מתכוונים לבטל האסור אלא לפדותם ממות ולהעלותם לא"י שהיא מצוה רבה, שאפילו אם היה קבוע דאורייתא היה מותר, וזה פשוט (עי' שד"ח כללים מע' א' אות ד).

ואפילו אם בני המקום יודעים ומכירים את בני הגרושות שנתגרשו בגט פסול מהתורה או נתגרשו בדבור ולא בגט כלל וקידושיהם היו קידושין כשרים שבניהם יש להם דין ממזר ודאי אעפ"כ אין לאסור את כלל הפלשים שפרשו ממקומם לארצות אחרות בגלל בני הגרושות הידועות, שאותם בני הגרושות נוכל לחקור עליהם גם כאן בישראל מבני מקומם, ואם יסרבו לגלות לנו מי הם בני הגרושות, הרי לגבי דידן יש להם דין קבוע דרבנן, וכן אותם בני הגרושות מדורות שעברו שגם בני מקומם אינם מכירים אותם, יש להם דין קבוע דרבנן, וכיון שפרשו ממקומם מותרים כדין זבחים שנתערבו.⁴

ואין לומר בזה שהספק נולד במקום הקביעות, כי הזמן של תחולת הספק אצל האיש המסתפק בדבר אם אסור או מותר, הוא הקובע את הדין אם הוא קבוע או פריש, ובבשר שנמצא, הספק מתחיל בעת שמצאתי אותו, ולא משעה שקנה אותו האיש שאבד לו, כי אז לא היה ידוע למוצא כלל מהבשר ולא היה לו כל מגע אתו, ובעת שנוצר המגע עם הבשר, הבשר היה פרוש ממקומו, וכן בנדון יהודי חבש כל זמן שהיו בחבש לא התעורר אצלנו ספק לגבי קידושיהם וגרושיהם, כיון שלא היה לנו אתם מגע כלל בעיני נישואין, ונציגי העליה שיצרו מגע אתם הלכו לשם כדי להדריכם את הדרך ילכו בה כדי להגיע לסודן שמשם יעלו לישראל, ולא התעורר אצלם ספק כלל בעיני נישואיהם.

ואילו היה הולך אחד מאתנו למקומם להתחתן בהם או להביא איש או אשה מהם כדי להתחתן אתם כאן, היה הספק במקום הקביעות (אם בני המקום יודעים שהוא בן גרושה), אבל בנד"ד הם פרוש ממקומם ובאו אלינו והספק התעורר אצלנו עתה שאנו באים להשיאם בינם לבין עצמם או עם בני קהלנו, וזה דומה לבשר שנמצא שאין אנו דנים על שעה שקנה אותו האיש שאיבד אותו, אלא על שעה שבאתי במגע אתו, ושפיר יש להם דין כל דפריש ומותרים הם, ואמנם בני הגרושות יש לחקור אחריהם איך הם נתגרשו ואם נתגרשו בגט בטל, אם קידושיהם היו קידושין.

ומ"ש עוד שם (עמוד ו): בר מן דין כי גם מצד דורות הקודמים שיתכן שכבר נתערבו ונשתכחו, הרי בזמנם היו ידועות בני הגרושות ונשתכח הדבר, נמצא הספק נולד על אותה שעה שלקחו עצמם מהקבוע ולא מהני בזה כל דפריש.

על זה אשיב: אף אם כהניהם ידעו את בני הגרושות וחיתנו אותם, עם ממזר ודאי (לצד שנאמר שקדושיהן קידושין, ולא גירשו בגט כלל או בגט בטל), כי לא ידעו את הדין, מ"מ לגבי דידן הספק נולד אצלנו עתה שפרשו ובאו אלינו, ודומה הדבר לאדם שלקח מהקבוע בשר ונפל לו ומצאנו אותו, שהולכים אחר הרוב, ואין הבדל אם זה שקנה אותו היה יהודי ולא ידע שטרפה אסורה, או גוי שקנה טרפה בודאי, (דין פ' חנויות איירי אפילו ברוב המקום גויים), לעולם הדין הוא בנמצא הלך אחר הרוב,

ומ"ש עוד שם: נוסף על מה שיש לדון שאין כאן רוב בטוח שהרי הספקות הולכים ומתרחבים מדי דור, שבכל דור יש גרושות הנישאות באסור ומולידות פסולים.

על זה אשיב: כיון דרוב נשים בתולות נישאות, ומיעוט אלמנות וגרושות, (כתובות טז) הרי לעולם הם מיעוט, וממילא גם בניהם ובנותיהם של הגרושות לעולם יהיו מיעוט נגד רוב גדול של בני הבתולות ובני האלמנות

על תמיהתו הראשונה עלי איך נקל בעיני להתיר ספקו של הרדב"ז בענין ממזרות, והרי כל אותם נמוקים (שכתבתי א) שאינם מתכוונים לשם קידושין ואינם רוצים לקחתם לנשים אלא כפילגשים בעלמא, (ב) הספקות וספקי ספקות שכתבתי, (ג) הנימוק דכל דפריש, כל אלה היו קימים ויודעים גם לרדב"ז ולא נתחדשו בימינו אלה, וטעם כל דפריש היה באלו שהגיעו למצרים ושעליהם נשאל הרדב"ז כמבואר בדבריו, ואם הרדב"ז לא פשיטא ליה, איך נבוא אחר המלך להרהר אחר ספקותיו ונהפכם לודאי. כדי להשיב על דברי מעת"ר אעתיק בזה שתי השאלות שהביא הרדב"ז ותמצית התשובות כדי שנוכל לעמוד בדיוק על הבנת דבריו.

בשאלה שהביא בח"ז סי' ה: דן בדין מי שקנה עבד חפשי מאותם היהודים הדרים בארץ כוש, אם דינו כדין עברי, והשיב: זה שקנה העבד החפשי כיון שנתברר לו שהוא יהודי, אין זה אלא פדיון שבויים לא קנין עבדים, ומצוה על כל ישראל לפדותו כדי שלא יטמע בין הגויים וכו', ואע"ג דאיכא ספק אחרנא שהרי מתנהגים כדת הקראים שאין אנו מצוים להחיותם ולא לפדותם, מ"מ מסתברא לי, דה"מ אלו הדרים בתוך הרבנים, אבל החבשים הם משבט דן בלי ספק וכו', ואם היו מלמדים אותם לא היו פוקרים, והוי כתינוק שנשבה, ואפילו את"ל שהדבר ספק, מצוה לפדותם, אבל לענין יחסין אני חושש שמא קידושהם קידושין וגייטם אינו גט עכ"ל. ושם בסי' ט: מעשה באשה מחבש וכו', ואמרה שהיתה נשואה ובאו עליהם אויבים והרגו את כל האנשים וכו', ונתברר שהם מזרע ישראל, ושבט דן השוכנים בהרי כוש, והיתה בחזקת עגונה, ובא עליה אדונה והוליד ממנה בן וגדל ורוצה לקחת אשה מקהל ישראל, יורנו מורנו אם ראוי לבוא בקהל, הרדב"ז השיב: שכיון שהיתה מוחזקת כעגונה, גם היא לא החזיקה במלחמה כי מפורסם שיש בארץ כוש מלחמה בין היהודים שהם משבט דן, ובין הגויים, גם השבאי הביא אותה למוכרה, גם זו שאמרה שהרגו כל האנשים ודאי אמרה בדדמי שגם בעלה ביניהם, מכל הטעמים האלה פסק שהיא בחזקת א"א יהודיה גמורה, (לענ"ד חסר סיום התשובה, והמדפיס טעה והכניס כאן קטע מסיום תשובה של הקראים,) מתוך דבריו אלה, נראה ברור שסיום תשובתו הוא שהולד ממזר והתיר זרעו ע"י שהורו לו לישא שפחה כמ"ש באהלי יעקב למהריק"ש (סי' יא).

ולכאורה יש סתירה בין שתי תשובותיו, בסי' ה שדן בדין העבד העברי, כתב: אבל לענין יחסין אני חושש שמא קידושיהם קידושין וגייטם אינו גט, ובסי' ט קבע שהאשה היא בחזקת א"א והתיר להשיא את בנה לעבד, ואיך התיר, הרי קידושי האשה הם ספק, והולד הוא ס"מ, ואיך התירו בשפחה, וכפי שכת"ר הקשה עלי (בעמוד ג סעיף ו).

ואחר העיון אין סתירה ואין קושיא, דהרדב"ז פשיטא ליה שהם יהודים גמורים משבט דן שכתב: ונתברר לי, בלי ספק, ובנה העבד הוא עברי גמור ומצוה לפדותו שדינו כתינוק שנשבה, ובאותו זמן לא נשאל על נשואי העבד עם ישראל, ובאגב כתב: אני מסתפק, כלומר יש מקום לחשוש אם מותר להשיאם עם ישראל פן ואולי קידושיהם קידושין וגייטם אינו גט, ולא קבע בכך את דינם כס"מ, כי אולי

יודעים הם בטיב גטיין וקידושיין, ועוד שאין חוסר ידיעתו בדבר עושה אותם לס"מ, כי זה הוא ספק הבא מחסרון ידיעה שאינו בגדר ספק, ואף שדבר זה שנוי במחלוקת, (עי' ש"כ כללי ס"ס אות לה, וס"י נג סעי' טו, וד"מ סו"ס נג), דוקא בחסרון ידיעה שהוא בחסרון חכמה, כחוסר בקיאות בבדיקת הריאה, אבל בדבר שבידינו ובכחינו לברר כמו קידושי וגרושי הפלשים אין חוסר הידיעה בקידושיהם וגרושיהם בגדר ספק לכ"ע, ולפיכך אין החשש בכך עושה אותם לס"מ, ולפי שאין זה ס"מ אלא חשש שראוי לברר אותו, לפיכך פסק בסי' ט שהאשה היא א"א ובנה הוא ממזר גמור והתירו בשפחה לתקון זרעו, וסמך על החזקה של כשרות⁵, ומה שכתב אני חושש, ולא סמך על כל דפריש, אפשר שהתכוון שאם תבוא אשה גרושה מהם או בני גרושה להנשא עם קהל ישראל, יש לחקור אחר הקדושיין והגטיין שלהם, וכן אם ירצה מישהו מקהל מצרים ללכת לחבש לישא שם אשה והוי קבוע, יש לחוש שמא קדושיהן קדושיין וגייטן אינו גט.

הרב וצ"ל לא חקר ודרש בקדושיהן וגייטן כי לא נשאל על נשואי גרושה או בני גרושה עם קהלנו, ואם היה נשאל היה חוקר ודורש, ואולי היה מגיע למה שכתבתי שאין קדושיהן קדושיין כלל, ועתה שעלו כהניהם לישראל ושמענו מפיהם פרטים על קדושיהן ושאינם מתכוונים לקנות את האשה במתנות שנותן לה ע"י שליח אלא שעושים כן משום שכך אליעזר נתן לרבקה בקחתו אותה ליצחק, לפי"ז כתבתי יש לדון להתיירם, ומנקודה זו מותרות אף הגרושות, ואין חשש ממזרות בבניהם. וצירפתי לזה כסניף להיתר ולא כטעם יסודי, את הספיקות וספקי ספקות, כשם שהרדב"ז לא החשיבם כס"ס, ובכ"ז השתמש בהם כדי להסיר חשש רחוק של הדור הראשון שנהפך לקראי, אבל כטעם יסודי אינם חשובים כס' כמו שהבהרתי (בעמוד 4 ששלחתי לכת"ר), ומשום כך הקשיתי על הגרי"ע שהכשיר את הפלשים מטעם ס"ס (בעמוד 9), ונזהרתי לכתוב יש לדון להתיירם ולא כתבתי מותרים הם בקהל ישראל משום שצריך לדון בדבר זה בכובד ראש בא"א דחמירא, ואולם אנו חייבים לחפש כל מיני טעדיק כדי להכשירם ולא יאבד שבט מישראל.

ומ"ש כת"ר (עמוד ב סעיף ג) שכיון שאינם מכת צדוק ובייתוס ורצונם להתנהג לפי התורה, ועושים דברים שמשמשים קנין מהתורה, יש לומר דקנינם קנין, שהרי אילו היו יודעים שדין תורה הוא שתהא האשה קנויה להם ומעשיהם מעשה קנין, ודאי היו מסכימים לדבר, וכן בעמי הארצות בזמנינו שסומכים לקדש כמנהגי ישראל.

גם אני מסכים לכת"ר שאילו היו יודעים שדין תורה הוא כך, היו מסכימים לדבר, אבל המציאות היא שלא ידעו, ולא התכוונו בכל קידושיהם לקנין אשה כדין תורה⁶, ואינם דומים לעמי הארצות הנמצאים תחת הנהגת הרבנים ומקדשים ואומרים כדת משה וישראל.

ומ"ש כת"ר (בסעיף ד) לבאר דברי הרדב"ז "ואפילו את"ל שהדבר ספק", כוונתו: שאולי לא נכונה המסורת שקבל מהם, ואף אם נכונה, הדבר ספק מצד שמא קבלו לתוכם גרים ואין גרותם גרות כהלכה.

פירוש זה קשה להולמו, א) מאי נ"מ בספק זה, הרי ממ"נ צריך לפדותם, אם יהודים הם מצוה גדולה לפדותם, ואם גרותם אינה גרות כהלכה אין אסור בפדיונם, ובודאי שמספק יש מצוה לפדותם, אבל אם נאמר שספק הוא אם דינם כתינוק שנשבה, הספק הוא אם מותר לפדותם או אסור לפדותם, אם דינם כתינוק שנשבה מצוה לפדותם,

ואם דינם כקראים הכופרים בדברי חז"ל אסור לפדותם ויורדים לחייהם, וכתב אפילו את"ל שהדבר ספק מצוה לפדותם מפני הספק, ב) מתוך לשונו מוכח כמו שפירשתי בדבריו, כי בנוגע ליהדותם כתב הם משבט דן בלי ספק, ובנוגע לדונם כתינוק שנשבה, כתב: מסתברא לי, ואם כן מה שכתב ואפילו את"ל שהדבר ספק, קאי על דין תינוק שנשבה שכתב עליו מסתברא לי, ולא על יהדותם שכתב: שהם משבט דן בלי ספק.

ומה שהעיר כת"ר (דף ה אות ח) על מה שכתבתי (בדף 2-3) להכשירם לכ"ע מטעם מי לא טבלה לנדתה, וז"ל: אילו בא ממקום שאין מפקפקין ביהדותו כל מי שאומר שם ישראל אני. גם כשאומר שהוא גר וטבל ומל כהלכה מאמינים לו משום הפה שאסר וכו'. אבל אינו ענין לנד"ד שידוע מקור הספק. גם מובן המוחזקות שלו, א"כ נדון זה בין להתוס' שמפרשים דמיירי בקבל בפני ג' ואח"כ טבל לקריו, בין להרי"ף ורמב"ם שנד"ד יש ספק גם על תערובת גויים, (דבזה אמרינן דלא היה כאן גרות כהלכה) על ספק זה לא מהני מידי מה שרגילים לטבול, דבלי שהיה לפי כן קבלת מצוות, או בלי שיהיו עדים שהתגייר כהלכה (לרי"ף ורמב"ם) אין להתירם בישראל. עכ"ל.

תמיהני, דבגמ' כתוב עבדיה דרבי חייא אטבלה להיאי עכו"ם לשם אינתתא א"ר יוסף יכילנא לאכשורי כדרב אסי, הרי שהגמ' לא איירי במי שבא ממקום שאין מפקפקין ביהדותו, אלא בגויה, שטבלה לנדתה, וכ"ש בנד"ד שאין כאן אלא חשש ולא ודאי ולא ספק מבוסס, דגם הרמב"ם יודה בזה, וכפי שדקדקתי בלשונו: שהרי הוחזקו עכו"ם, ובאשר לקבלת מצוות בפני שלשה, מסתמא קבלו המצוות שנהוגים בהם כי אין להעלות על הדעת שיקבלו אותם בתוך קהלם וינהגו בדרכי הגויים, ואחזוקי איסורא לא מחזקינן.⁷

והרשב"ש התיר את האנוסים גם ללא קבלת מצוות בפני שלשה, וזה שהצריך שתהיה אמם מישראל משום שנהוגים בכל מעשיהם כגויים ורבים מהם התחננו עם גויות בלי גרות כלל, אבל בנד"ד שנהוגים בכל מעשיהם כישראל במה שיודעים, ואינם מתחננים כגויים, אין לנו לאוסרם משום חשש מעוט שלא נתגיירו כהלכה, דבכל אחד ואחד יש ספק להיתר, שמא אמו מישראל, ואת"ל גויה שמא נתגיירה כהלכה.

ומ"ש (סעיף זו) דשפיר נחשב ס"ס גמור (מתהפך) כמו ס' דרוסה, ספק נכנס, ספק לא נכנס, ואת"ל נכנס, שמא לא דרס, וכן כאן הספק שצריך להתחיל בו שמא גוי, דלפי"ו אין מקום לספק ממזרות, ואת"ל שהוא יהודי, שמא כשר הוא ע"כ. ע"ז אשיב, שאין ספק זה דומה לספק דרוסה ולא לשום ס"ס, כי הספק דרוסה וכן כל ס"ס שניהם דנים בענין אחד, בספק דרוסה: שני הספקות הם בענין אחד, והספק השני קשור בספק הראשון: אם הצפורן שנמצאת בגב השור היא מדריסו הארי, ובוה יש ס"ס ספק נכנס ארי לעדר, ספק לא נכנס, ואת"ל נכנס אולי הצפורן באה מחכוך בקיר, וכן בטענת פתח פתוח מצאתי: ספק תחתיו ספק לא תחתיו, ואת"ל תחתיו אולי באונס, שני הספקות דנים בענין אחד: אם אשה זו זינתה באסור ואסורה לבעלה, והספק השני קשור בספק הראשון, וכיון ששני הספקות דנים בענין אחד שייך לומר בהם ס"ס, ספק שצד ההיתר הוא הנכון, ואת"ל צד האיסור הוא הנכון, גם בצד האיסור יש צד להיתר, אבל שני הספקות: הספק גוי ספק ישראל והס"מ אינם בענין אחד, ואין

הספק השני קשור כלל בספק הראשון, וכל אחד הוא ספק בפני עצמו, הספק הראשון ספק גוי ספק ישראל הוא ספק אחד, וספקא דאורייתא לחומרא ואסור, וכן הספק השני ס"מ הוא ספק בפני עצמו ואסרוהו חכמים משום מעלה ביוחסין, ואין האת"ל מקשר ביניהם.

וכבר כתבתי שתנאי זה דבעי ס"ס מתהפך הוא שנוי במחלוקת, עי' פר"ח (דף רלה ע"ב סוף סעי"ק יג) שכתב: סוף דבר דברי הש"ך בכלל זה אין להם קיום וכו', והנה בספק ראשון הו"ל פלגא ופלגא, וס' שני הו"ל כרוב, וא"כ אף בשאינו מתהפך איכא תרי צדדין וספיקו להתיר, ואין לפקפק עוד בכלל זה שדברים ברורים הם, עכ"ל, ודברי הש"ך בכללי הס"ס בסעי"ק טו שהשוה אותם לדברי מ"ע שם אינם דומים, גם החילוקים הנוכחים שם דחוקים, גם ראית המ"ע מהר"ן חולין (דף יב) מר"ג בדין ריאה הסמוכה לדופן, לענ"ד אינה ראייה חזקה ודברי שניהם צ"ע ואכמ"ל.

ובר מן דין כל ס"ס שבא להתיר, שני הצדדים של הספק הראשון הם שקולים מע"מ, והספק השני בא להוות רוב, את"ל שהצד של ספק הראשון שנוטה לאסור הוא הנכון, עדיין יש להתיר כי באותו צד האסור יש עוד צד להתיר והוי רוב, ובנד"ד אי אפשר להתחיל בס"מ: ספק ממזר ספק כשר, ואת"ל כשר אולי ישראל הוא ולא גוי, שהרי כשהסתפקת בס"מ, החלטת שהוא ישראל כי אין ממזרות בגוי, ומוכרח שהספק הראשון הוא ספק ישראל, כלומר ספק גוי ואסור בישראל בלי גיור, ספק ישראל ומותר בישראל בלי גיור כלל, ואת"ל לחומרא שהוא גוי, אין מקום לספק השני של ממזרות, כי אין ממזרות בגוי, ומוכרח לומר ואת"ל ישראל, וזה את"ל לקולא, ואז אין צריכים לספק שני, לפיכך ס"ס זה הוא מעושה.⁸

והנלע"ד כתבתי

דוד שלוש

הרב שאול ישראלי בהערות למכתבו של הרב שלוש דלעיל

(1) מרפא שבר על נקלה, דבר שהוא פשוט בכל הראשונים והמפרשים שנתקשו בהא דיליף ר' יוחנן גר צריך שלשה — משפט כתיב ביה, איך כיום מקבלים גרים דבעינן סמוכים (ומובא זה בדבריו להלן), ומאי קושיא היא אם כל דבריו של ר"י אינם אלא לענין לכתחילה, והיינו מדרבנן, דמדאורייתא אין נפ"מ בין לכתחילה לדיעבד כמש"כ בעצמו, א"כ בזה"ז דליכא מומחים מה"ת להמנע מלקבל כשיתיגירו בפני שלשה. אלא פשוט וברור שבינו לבין עצמו אין כאן גירות כלל וכמש"כ הרמב"ם (פי"ג מאי"ב ה'): טבל בינו לבין עצמו, ונתגייר בינו לבין עצמו ואפילו בפני שנים — אינו גר. וזה מבואר בהאי עובדא (יבמות מ"ז) דבא ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי וכו' וא"ל ר"י לדברך נכרי אתה. ואם כל הענין אינו אלא מדרבנן, גם לדבריו, הרי מן התורה גר גמור הוא, ואין א"ל לדברך נכרי אתה. ומהו זה שאמר לו עוד אין אתה נאמן לפסול בניך. וכי מהוך דבריו פוסלם, דגרים כשרים הם, ואם מדרבנן מחייבים בטבילה, האם ע"ז יקראו פסולים, וגם מה בא אותו אדם לטעון לפני ר"י, ומה רצה בזה, הן לכל היותו יחויבו הבנים בטבילה, והרי טבילה לקירויו היתה שכיחא יום יומית?

וע"כ התחבטו כל הראשונים, מה פירוש מי לא טבל לקירויו וכו' דהרי צריך שלשה וכלי זה אין כאן גירות מן התורה. ובוה נאמרו שיטות שונות: שלא היה ספק בדבר שלפני כן קיבל מצוות בפני שלשה כדין, ולטבילה א"צ שלושה רק לקבלת המצוות. שבא ממקום אחר, והיה יכול להחזיק עצמו

כישראל, לאחר שגר הוא ונתקבל כדין ע"י ב"ד. וכזה אמרינן שממה שהמתנהג כישראל מוכח שהדברים אמת, ודאי יש כאן הפה שאסר וכו'. וכן מפרש הרמב"ם וז"ל שם ה"ט: גיורת שראינה נהגת בדרכי ישראל שטובל תמיד, כגון שתטבול לנדחה ותפריש תרומה מעיסתה וכיו"ב, וכן גר בדרכי ישראל שטובל לקריו ועושה כל המצוות, הרי הוא בחזקת גר צדק. ואעפ"י שאין שם עדים שמעידים בפני מי שנחגייר וכו'.

הרי שאין רואים אותו כגר (או כגיורת) מצד הטבילה, אלא שאין זו אלא בחינת הוכחה, ומטעם זה, הוא הדין התנהגות אחרת — הפרשת תרומה וכיו"ב (ואין הטבילה אלא דוגמא, כמ"ש "כגון"). וזה כשאמר שאכן עבר תהליך הגירות בפני ב"ד כהלכה אלא ש"אין שם עדים" היינו שבמקום זה אין מי שיוכל לאשר זאת.

אבל אין שום שיטה שמן התורה הוי גר מי שלא קיבל מצוות ושלא טבל בפני שלשה. וא"כ הבריבד לא פסלינן לזרעיה, הוא מצד אותה חזקה דודאי נתגייר כהלכה. ואעפ"י כמסיים הרמב"ם שלענין יוחסין חוששין, וכזה שייך שפיר להבחין בין דיעבד לכתחילה. וטבילה היא בחינת לכתחילה, דהרי ניתן לטבול ולהסיר הספק, וע"כ לפרט זה הוא ובנו שוים. ומה שייך לגביה בריה דיעבד יותר מאשר בו.

אך כאמור הן כל זה שייך, אם לפי דבריו התגייר כהלכה, אבל כה"ג שהדבר ברור שלא הייתה גירות כהלכה, רק מצד עצם הטבילה, אין לזה שום ערך להחשיב זאת כגירות, ופשוט וא"צ לפנים הוא.

ש"י.

(2) שוב טעות, הגמרא אמרה זאת בנוסח שאלה. אבל האמת דמעיך הדין צריכים מומחים, ודברי הרשב"א (שהם גם דברי הרמב"ן) שלמדים ממש"נ לדורותיכם, שכשר גם שאינם מומחים, ברמב"ן מסיים בזה, אפשר דמן התורה אפילו הדיוטות דנים בשליחותיהו דמומחין. היינו שדין "שליחותיהו" הוא מן התורה, ולא רק תקנ"ח (שלפ"ז קשה מאד, כפי שהקשו בזה הראשונים שם, דא"כ אין כיום גרים מן התורה). אבל עיקר הדין הוא להצריך מומחים. ואם כן פשוט דאם אין המקבלים יודעים הלכות אין כאן שליחותיהו (עי' ריש סנהדרין: גזירה משום יושבי קרנות ורש"י שם) ואין זו גירות.

(3) לא מצינו איסור שפחה בכרכי (עי' ע"ז דף ל"ו ב). וגם גזירת נגז"ז לא גזרו לגבי עבד (עי"ש ובתוס' יבמות מ"ה בד"ה אטבלה). וכן שפחה מותרת בס' ממזר. כי ממזר ספק מותר מן התורה הן בישראלית והן בממורת, והאיסור דרבנן בס"מ בודאי הוא מחמת מעלה ביוחסין דשמא כשר הוא. אך בשפחה ל"ש כל הגזירה דמעלה ביוחסין, וע"כ השיאוהו שפחה, ואילו היו מתייחסים עליו רק כספק ממזר, הרי אסור הוא מספק כדין ספיקן בודאן.

אכן כל זה, כמובן, לפי אותה תשובה ברדב"ז, בה הובא המעשה עם העגונה התבשית שלא קיבלו דבריה שמת בעלה (ח"ד, אלף ר"צ) שבה התייחס אליהם כמשתייכים לכת הקראים (בזה לשונו שם: — "וקצתם ישראלים משבט דן, וכפי הנראה הם מכת צדוק ובייתוס הנקראים קראים") ובהתאם לזה כתב, גם כאשר לקראים, שצידד לקבלם, אם היו מסכימים כולם לקבל דברי חברות וקבלות חז"ל, וכ' בטעם הדבר "כי כל קידושיהם הם בעדים מהם, שהם פסולי עדות".

אך יותר מסתבר, שהמהריק"ש דן בדבר לפ"מ שכ' הרדב"ז בתשובה האחרת (ח"ז סי' ה') בה חזר בו ממה ששייכם לכת הקראים, והכריע שהם בדין תינוק שנשבה בין העכו"ם, א"כ קידושיהם קידושי ודאי. על כן אשה זו, כיון שלא נתקבלו דבריה שבעלה נהרג, והיתה בחזקת אשת איש, ממילא הבן שנולד דנוהו בתור ממזר ודאי, שיותר בשפחה מעיקר הדין. ועל פי פסק זה, מאחר שלפי הידוע כיום, אין גיטס גט כלל, אין ספק שיש בהם תערובת של ממזרים ודא"ם. וזה בניגוד לדעת הכותב. אלא שמכל מקום, אין פגם בפסק הרבנות דזמנינו שהחשיבו אותם גם לספקי גרים.

שמכוח זה דנים בהם דין שני ספיקות, ומתירים אותם בקהל לאחר שיקבלו עול מצוות ע"י טבילה (כדלהלן הערה 8), כי לפי הנתונים המצויים כיום, יש בהם גם תערוכות של אינם יהודים.

ש"י.

(4) דין קבוע הנמצא בידי ישראל, הוי בגדר ידוע, וזה יקבע לכל ישראל כמחצה על מחצה, ומה שמסרב לספר אינו הופך את זה לאינו ידוע כהא דפ' התערוכות. וגם אלה שבשעתם היו ידועים, וע"י שלקחום ממקום קביעותם ונתערבו אינו מפקיע מהם דין הקבוע מדאורייתא, ונתבאר זה בדברינו.

ש"י.

(5) לא מובן, איך החירו בשפחה כדין ודאי ממזר, ואם מצד דספק חסרון ידיעה לא נחשב כספק, הרי זה בכיוון של החמרה, ולא להקל. והרי לדעת כת"ר אין הם מכוונים כלל לקידושין, אלא אם כפגש בעלמא. ואילו הרדב"ז גם לספק לא החשיבו, ומש"כ בהמשך "הרב זצ"ל לא חקר ודרש בקידושיהם וגיטס כי לא נשאל וכו' ואם ה"י נשאל ה"י חוקר ודורש ואולי ה"י מגיע למה שכתבתי שאין קידושיהו קידושין כלל וכו'.

ש"י.

הרי נשאל ושאל על טיבו של אותו בן שנולד, וזה תלוי בדבר אם קידושיהם קידושין או לא, שאם אינם קידושין, הרי אינו ספק ממזר, אלא ישראל כשר, ואיך התירו בפשיטות בשפחה, והרי זה חסרון ידיעה ממש שניתן ה"י לברר זאת, לדברי כת"ר א"כ אין זה אפילו בגדר ספק, והו"ל למיזל לחומרא. אע"כ ה"י ברור לו שקידושיהו קידושין, ומש"כ ש"חושש" היינו שנסתפק אולי כותבים גט כהלכה, אך הרי זה ברור לנו שאינם ידועים בטיב גיטין וא"כ הוי קידושיהם קידושין, וגיטס אינו גט, ואין זה רק חשש אלא ודאות.

ש"י.

(6) מה שלא ידעו הוא מסדר הקידושין מהו, ומה קונה ומה אינו קונה, אבל שיש מושג אשה נשואה, זהו דבר המפורש בתורה, ולא יתכן שלא ידעו זאת. כמו כן לא מסתבר שלא ראו את נשותיהם כנשואות להם, עם כל המשממע מזה. ומכיון שכן, גם אם לא ידעו סדרי הקנין, מאחר שבפועל עשו מעשה קנין, ורצונם לחיות עם נשותיהם כרת משה, פשוט שקידושיהו תורת קידושין עליהם.

ש"י.

(7) כבר נתבאר הענין למדי במה שכתבתי במכתב, וכן בהערות דלעיל, וקבלת מצוות בפני שלושה הוא מכוח מש"נ "משפט" והם דבריו של ר' יוחנן (למאן דמפרש לה דקאי על קבלת מצוות). אך אם אין ידועים תורה שבעל פה מנין ידעו דברי ר' יוחנן בזה. כן ספק בדבר, אם אין ידועים בכלל על תרי"ג מצוות שישנן מנין שזה יקרא קבלה.

ש"י.

(8) הצורך בס"ס מתהפך הוא דוקא כששני הספקות קשורים בהדדי, ואילו כה"ג שכל ספק עומד בפנ"ע, פשוט דיש לו דין ס"ס שהרי גם מצד ספק אחד, אינו נאסר אלא מצד הספק. וע"י הספק השני, ספק הוא אם נאמרנו גם מצד ספק. זה בהסתמך על הכרעת הה"מ פט"ז מא"יב הכ"י, וח"מ סי' ד' פל"ג ס"ק ל"א וע"ע ב"ש שם.

ומש"כ מצד שאין הצדדים שקולים, מצד הדין של קבוע כמעמ"ח הוי ע"ז דין ספק השקול. ואכן ברור שהיתר גם מצד זה שנחשיבנו לס"ס הוא היתר דחוק, שבא מתוך התחשבות בעדה חשובה ויקרה, שרק בעטין של תנאים שאינם תלויים בס נותקו מכלל ישראל, וקרה מה שקרה, ע"כ מצויים ועומדים אנו להשתמש בכל דרכי היתר גם אם דחוקים הם ביותר. אבל בשום אופן אין זו מן המדה לומר שכיון שההיתר הוא דחוק, נותר בכלל על דרך היתר, ונלך בדרך שהיא לגמרי ללא כל יסוד. החיוב שמוטל על הרבנים שבני עדה זו נמצאים בקהילותיהם לקרובם בכל דרכי קירוב ללמדם הלכות, ולהסביר להם כי ח"ו אין אנו מזלזלים בהם, אדרבא — אנחנו מחשיבים אותם ביותר, ומתפללים אך ורק שיקלטו ללא ועזועים, וללא כל אפליה בכלל ישראל בארץ. וכל מה שאנו דורשים אינו אלא כדי לאפשר לנו לקבלם מצד ההלכה, ולהסיר מעליהם כל קטרוג.

ש"י.

ציטוטים מהקונטרס "לקט דעות חכמי ישראל בנושא הפלאשים" מתוך ארכיון הרבנות הראשית לישראל ועוד

מדברי הרב הראשי הרצוג זצ"ל:

"עד כמה שאני יודע הם ספק יהודים ואפילו אם נתגיירו כדין, החשש הוא שמא נתערב בהם ממזרות. אבל אם הם צאצאי גרים הרי זה מקל שאלת ממזרות. ולבסוף מסיק יש עצה פשוטה אחת, שיתגיירו לפני בית דין כשר ואז תהי' להם תורת יהודים גמורים." עכ"ל. והסכים לכך הרב הראשי מהר"י נסים זצ"ל. וכך נהגו אז למעשה כפי שמובא שם נוסח תעודת הגירות.

ומאותו ספק ציטוט מדברי הרב הראשי מהר"ש גורן שליט"א:

"על סמך סיפורים אלו של אלדד הדני, קבע הרדב"ז שהם ישראלים משבט דן וכפי הנראה מכת צדוק ובייתוס הנקראים קראים וכו'. לפי מה שאנו יודעים כיום ברור כי אין בינם לקראים ולא כלום וקשה מאד לזהותם כשומרים על תורה שככתב, מכיון שדתם, אמונתם ומנהגייהם סבוכים ומעורבים בכל מנהגים טפלים הזרים לרוח התורה והיהדות. כיום דעת רוב החוקרים שכל דבריו של אלדד הדני הם בדיות ללא יסוד של אמת. כדי למצוא פתרון הלכתי יהודי ולצאת ידי ספקות חמורים ביחס לזהותם, יש לגייר אותם לחומרא כדת וכדין." עכ"ל.

הרב גורן כותב במכתב:

"במשך כהונתי כרב ראשי עלו לישראל כ-3,000 יהודים מאתיופיה. חתימתי מופיעה על קרוב ל-3,000 תעודות המצהירות על יהדותם." עכ"ל. הכל יודעים שרב ראשי אינו חותם על תעודת עולה, אלא רק על תעודת גירות. ז"א 3,000 איש מעולי אתיופיה התגיירו בזמן כהונתם של הרבנים הראשיים גורן ויוסף וכולם התגיירו אז ע"י מילה, טבילה וקבלת עול מצוות.